

انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد

مجموعه مقالات همایش
مسئولیت در حقوق بین الملل

به اهتمام

دکتر محسن عبدالمجید

سرشناسه	: همایش بین‌المللی مصونیت در حقوق بین‌الملل (نخستین: ۱۳۹۱: تهران)
عنوان و نام پدیدآور	: مجموعه مقالات همایش مصونیت در حقوق بین‌الملل
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۵۲۸ ص.
شابک	: 978-600-6244-53-2
وضعیت فهرست نویسی	: فیپای مختصر
یادداشت	: فهرستنویسی کامل این اثر در نشانی: http://opac.nlai.ir قابل دسترسی است
شناسه اثر	: عبدالحی، محسن، ۱۳۴۵-
شناسه افزود	: انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد
شماره کتبشناسی ملی	: ۳۸۰۵۴۹۸

انتشارات گنج دانش

خیابان باب همایون، شماره ۳۶ تلفن ۱۲۱۱۰۵۷۵

خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین شماره ۳۱۴ تلفن: ۶۶۴۹۲۱۹۶

مجموعه مقالات همایش مصونیت در حقوق بین‌الملل

به اهتمام: دکتر محسن عبدالحی

چاپ اول - ۱۳۹۴ - شمارگان ۵۰۰ جلد

لیتوگرافی ترنج رایانه - چاپ رهنما - صحافی تهران

ISBN: 978-600-6244-53-2

شابک: ۲ - ۵۳ - ۶۲۴۴ - ۶۰۰ - ۹۷۸

قیمت: ۳۸۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۹	برنامه همایش مصونیت در حقوق بین الملل.....
۱۳	مقدمه: همایش مصونیت در حقوق بین الملل: دکتر جمشید ممتاز.....
۱۷	سخن آغازین: دکتر محسن عبدالهی.....
۲۱	سخنرانی های افتتاحیه.....
۲۱	خانم دکتر فریاد شایان.....
۲۴	آقای دکتر محمد حلال.....
۲۶	آقای ابراهیم محمدی.....
۲۹	آقای شهاب الدین محمدی.....
۳۲	آقای پی یر ریتر.....
۳۵	محور نخست - تحدید مصونیت دولت در حقوق بین الملل.....
۳۷	مصونیت دولتها و سازمانهای بین المللی در پرتو تحولات حقوق بین الملل.....
	دکتر ابراهیم بیگ زاده
	تروریسم بین المللی به مثابه استثناء در حال ظهور قاعده مصونیت دولت: بررسی قانون جدید کانادا
۵۹	
	دکتر محسن عبدالهی
۸۱	مصونیت دولت و قواعد آمره در رویه دادگاههای بین المللی.....
	دکتر هیبت الله نژندی منش
	نقدی بر فرآیند مصونیت سازی دولتها از منظر حقوق بین الملل با تمرکز بر فعالیتهای ایالات متحد
۱۱۲	آمریکا.....
	دکتر علیرضا ظاهری و علیرضا رنجبر
۱۴۰	مصونیت دولت و اجرای آرای داوری سرمایه گذاری با تمرکز بر کنوانسیون ۱۹۶۵ واشنگتن.....

دکتر پوریا عسکری

قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی: ضرورت و شتابزدگی در امر قانونگذاری ۱۴۹
دکتر علیرضا ابراهیم‌گل

تحول کند حقوق مصونیت دولت: نقد و تحلیل رای اخیر دیوان بین‌المللی دادگستری در دعاوی آلمان علیه ایتالیا ۱۷۴
الهام یونان

بررسی میان استثنائات وارده بر مصونیت دولت در حقوق بین‌الملل با تاکید بر اقدام کانادا برای نقض مصونیت دولت ایران ۱۹۱
محمد علی شهبازی

چالش مصونیت دولت در رویه اخیر دران اروپایی حقوق بشر ۲۱۶
سید علی موسوی

محور دوم - بسوی الغای مصونیت سران و مقامات دولت ۲۲۹
مصونیت ماموران دولتی از صلاحیت کیفری خارجی: آثار و معیارهای تعیین مصونیت شخصی و رسمی ۲۳۱
دکتر ستار عزیزی

صلاحیت جهانی مدنی ناشی از نقض قواعد آمره بین‌المللی: از رؤیا تا واقعیت ۲۵۱
دکتر امیرساعد وکیل

همکاری کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ با دولت‌ها در حوزه‌ی پیشگیری ۲۶۷
جنگی
کریستینا پلاندینی

مشارکت کمیته‌ی بین‌المللی صلیب سرخ در نظام عدالت کیفری بین‌المللی ۲۸۱
چارلز سابگا

بررسی سیر تکامل قاعده عرفی لغو مصونیت کیفری مقامات عالی‌رتبه دولتها در حقوق بین‌الملل ۲۹۴

سیده ندا میرفلاح نصیری

۳۲۹..... بررسی مصونیت کیفری مقامات عالی رتبه دولتها در پرتو اسناد و آراء بین‌المللی
هیلدا رضائی

۳۴۹..... محور سوم - چالش‌های مصونیت‌های سازمانهای بین‌المللی و کارگزاران آنها
۳۵۱..... مصونیت کارگزاران سازمان ملل متحد در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری
دکتر محمدرضا ضیائی بیگدلی

۳۶۶..... رابطه میان مصونیت و مسؤولیت سازمان‌های بین‌المللی در حقوق بین‌الملل
دکتر سید قاسم زهائی

طرح دعوی نقض حقوق رقابت علیه اوپک و دفاع مصونیت: داستانی تکراری در مراجع قضایی
۳۸۴..... آمریکا

دکتر سید محمّد لیاطائی نژاد و سید امیرحسین طباطبائی نژاد
۴۰۴..... مصونیت ملل متحد در کالبد اسم گویی با تاکید بر عملیات حفظ صلح
زینب رستمی

۴۴۹..... مصونیت کارمندان و کارشناسان سازمان ملل متحد
آرمین طلعت

قبض و بسط حق تجدیدنظرخواهی از آراء دادگاههای داخل سازمانهای بین‌المللی در پرتو
۴۷۰..... مصونیت سازمانهای بین‌المللی
امین ولی‌زاده و صابر نجومی

۴۸۴..... مصونیت سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی با کارویژه حقوق بشری
زهرا ازتر و مصطفی مسجدی آرائی

۵۰۴..... مصونیت کارکنان صلیب سرخ از ادای شهادت در پرتو عدالت کیفری در سطح بین‌المللی
محمد فخار

۵۲۱..... جمع‌بندی پایانی همایش بین‌المللی «مصونیت در حقوق بین‌الملل»
دکتر جمشید ممتاز

برنامه همایش مصونیت در حقوق بین الملل

چهارشنبه ۲۹ آذر ۱۳۹۱

۱۴:۰۰ تلاوت قرآن - پخش سرود جمهوری اسلامی ایران

سخنرانی‌های افتتاحیه:

۱۴:۰۵ سرکار خانم دکتر فریده شایگان، دبیر کل انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد

۱۴:۱۵ جناب آقای دکتر محمد جلالی، دبیر خانه - فوق خانه اندیشمندان علوم انسانی

۱۴:۲۵ جناب آقای ابراهیم محمدی ماجد، قائم مقام مرکز امور حقوقی بین‌المللی ریاست جمهوری

۱۴:۳۵ جناب آقای شهاب الدین محمدی عراقی، معاونت امور بین‌الملل و حقوق بشردوستانه (کمیته ملی حقوق بشردوستانه)

۱۴:۴۵ جناب آقای پیر ریتز، رئیس دفتر نمایندگی کمیته بین‌المللی حقوق بشر

رئیس جلسه: سرکار خانم دکتر نسرین مصفا

۱۴:۵۵ سخن آغازین: جناب آقای دکتر ابراهیم بیگ زاده، عضو هیأت علمی دانشکده

حقوق دانشگاه شهید بهشتی

۱۵:۱۰ «تعدیل مصونیت سازمانهای بین‌المللی در برابر حق دادخواهی کارکنان»، جناب

آقای دکتر جمشید ممتاز، استاد حقوق بین‌الملل

۱۵:۲۵ «مصونیت کارگزاران ملل متحد در رویه دیوان بین‌المللی دادگستری»، جناب آقای دکتر محمدرضا ضیایی بیگدلی، استاد حقوق بین‌الملل
۱۵:۴۰ پرسش و پاسخ
۱۶:۰۰ پذیرایی

رئیس جلسه: جناب آقای دکتر امیرحسین رنجبریان

۱۶:۱۵ «رابطه مصونیت و مسئولیت سازمانهای بین‌المللی»، جناب آقای دکتر سید قاسم حسینی، عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه طباطبائی
۱۶:۳۰ «مصونیت ملل متحد در کالبد پاسخگویی: با تأکید بر عملیات حفظ صلح»، سرکار خانم دکتر زینب رستمی
۱۶:۴۵ «مزایا و معایب هیأت‌های سازمان‌های بین‌المللی: مطالعه موردی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ»، سرکار خانم دکتر الس دوپاف، مشاور حقوقی و مسئول پروژه حقوق بشردوستانه عرفی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در ژنو
۱۷:۱۵ پرسش و پاسخ

پنجشنبه ۳۰ دی ۱۳۹۰

۸:۳۰ تلاوت قرآن مجید

رئیس جلسه: سرکار خانم دکتر هاجر سه‌رستمی

۸:۳۵ «تحول مصونیت دولتی در پرتو تحولات روابط بین‌المللی»، جناب آقای دکتر حسین عنایت، استاد دانشگاه و معاون مدیرکل حقوقی وزارت امور خارجه
۸:۵۰ «مصونیت دیپلماتیک از نگاه مرحوم استاد صور اسرافیل»، جناب آقای دکتر بهرام مستقیمی، استاد حقوق و روابط بین‌الملل
۹:۰۵ «بازخوانی انتقادی پرونده ایتالیا علیه آلمان: دو سطح از سیاست پیشگی»، جناب آقای دکتر امیرحسین رنجبریان، عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و جناب آقای امین قنبری، پژوهشگر حقوق بین‌الملل

۹:۲۰ «تحول کند حقوق مصونیت دولت: نقد و تحلیل رأی اخیر دیوان بین‌المللی دادگستری در دعاوی آلمان علیه ایتالیا»، سرکار خانم الهام یوسفیان، دانشجوی دوره دکتری حقوق بین‌الملل دانشگاه شهید بهشتی

۹:۳۵ پرسش و پاسخ

۹:۵۵ پذیرایی

رئیس جلسه: جناب آقای دکتر محمد جلالی

۱۰:۱۰ مراسم تقدیر از برنده مسابقه مقاله نویسی دانشجویی

۱۰:۲۵ پرویسیم به مثابه استثنای در حال ظهور مصونیت دولت: قانون جدید کانادا»، جناب آقای دکتر حسن عبداللّهی، عضو هیأت علمی دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

۱۰:۴۰ «بررسی مبانی استثنای دولت بر مصونیت دولت در حقوق بین‌الملل با تأکید بر اقدام کانادا برای نقض مصونیت دولت ایران»، جناب آقای محمد علی شهبازی، مدرس دانشگاه، دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات

۱۰:۵۵ «طرح دعوی نقض حقوق رقابت علیه دولت و دفاع مصونیت: داستانی تکراری در مراجع قضایی آمریکا»، جناب آقای دکتر سیدمحمد طه طباطبائی نژاد، عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و جناب آقای سیدامیرحسین طباطبائی نژاد، دانشجوی دوره کارشناسی ارشد حقوق خصوصی دانشگاه شهید بهشتی

۱۱:۱۰ «قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولت‌های خارجی: ضرورت و شتابزدگی در امر قانونگذاری»، جناب آقای علیرضا ابراهیم‌گل، پژوهشگر حقوق بین‌الملل

۱۱:۲۵ پرسش و پاسخ

۱۱:۴۵ نماز و ناهار

رئیس جلسه: جناب آقای دکتر پوریا عسکری

۱۴:۱۵ مراسم تقدیر از برندگان موت کورت ۱۳۹۱

۱۴:۳۰ «مصونیت ماموران دولتی از صلاحیت کیفری خارجی: آثار و معیارهای تعیین مصونیت شخصی و رسمی»، جناب آقای دکتر ستار عزیزی، عضو هیأت علمی دانشگاه بوعلی (همدان)

۱۴:۴۵ «مسئولیت یا مصونیت سران؟»، جناب آقای دکتر علی آزمایش، استاد حقوق جزا

۱۵:۰۰ «نقش کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در نظام عدالت کیفری بین‌المللی»، جناب آقای چارلز سابگا، مشاور حقوقی منطقه‌ای کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در دهلی نو

۱۵:۳۰ «همکاری کمیته بین‌المللی صلیب سرخ با دولت‌ها در خصوص جلوگیری و مجازات جنایات»، سرکار خانم کریستینا پلاندینی، مشاور حقوقی و رئیس بخش خدمات حقوقی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در ژنو

۱۶:۰۰ پرسش و پاسخ

۱۶:۲۰ پذیرایی

رئیس جلسه: سرکار خانم دکتر فریده شایگان

۱۶:۳۵ «مصونیت دولت و قواعد آمره در رویه ادگاه‌های بین‌المللی»، جناب آقای دکتر هیبت‌الله نژندی‌منش، عضو هیأت علمی دانشکده آراء اسلامی (اصفهان)

۱۶:۵۰ «ظهور مفهوم صلاحیت جهانی مدنی ناشی از انقضای قواعد آمره بین‌المللی: از رؤیا تا واقعیت»، جناب آقای دکتر امیرساعد وکیل، پژوهشگر و مشاور مرکز امور حقوقی بین‌المللی ریاست جمهوری

۱۷:۰۵ «مصونیت دولت‌ها و اجرای آرای داوری سرمایه‌گذاری خارجی با تمرکز بر کنوانسیون واشنگتن ۱۹۶۵»، جناب آقای دکتر پوریا عسکری، مدرس و پژوهشگر حقوق بین‌الملل و مشاور حقوقی دفتر نمایندگی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در ایران

۱۷:۲۰ سخن پایانی: جناب آقای دکتر جمشید ممتاز

۱۷:۳۵ پرسش و پاسخ

مقدمه

مصونیت دولت مانع از آن می‌شود که بتوان یک دولت را در محاکم دولت دیگر به خاطر اعمال حاکمیتی آن تحت تعقیب قرار دارد یا وادار به پاسخگویی به دعوایی نمود که از سوی اشخاص خصوصی یا عمومی طرح شده است. سازمانهای بین‌المللی نیز به منظور تضمین حسن انجام وظایفشان از مصونیت‌های لازم برخوردار می‌باشند. این مصونیت شامل اماکن، اموال، اسناد و مکاتبات رزدارگزاران سازمانهای بین‌المللی است.

با این وجود در سالهای اخیر شاهد طرح برخی دعوای از سوی یک دولت علیه دولت دیگر در محاکم بین‌المللی هستیم که در آنها توسع اصلی یا استرداد یک مقام عالی آن دولت به اتهام ارتکاب جنایتی بین‌المللی بوده است و رئیس جمهور سابق و یا فعلی یک دولت به وسیله یک دادگاه کیفری بین‌المللی تحت تعقیب به محاکمه واقع شده است. همچنین اخیراً اشخاص خصوصی علیه دولت آلمان در سواک ایتالیا اقدام به طرح دعوی نمودند که به زعم دولت آلمان به معنای نادیده گرفتن مصونیت دولت آلمان توسط ایتالیا است که منجر به طرح دعوی در دیوان بین‌المللی دادگستری علیه ایتالیا گردید.

کارگزاران سازمانهای بین‌المللی نیز گاه به خاطر اعمالی که در اجرای مأموریت و مأموریت خود انجام داده اند، از سوی دادگاه ملی محل مأموریت جهت پاسخگویی احضار شده اند. فزون بر آن، ممکن است کارگزاران سازمانهای بین‌المللی و یا اعضای نیروهای حافظ صلح سازمان ملل متحد مرتکب نقض قواعد کیفری یا مدنی کشور محل مأموریت و یا مرتکب جنایات بین‌المللی شوند که به ویژه مورد اخیر مسأله لزوم سلب مصونیت آنها را مطرح می‌سازد. این وقایع نشان دهنده تحولی مهم در حقوق بین‌الملل است. از این رو، انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد اقدام به برگزاری یک همایش بین‌المللی با عنوان

«مصونیت در حقوق بین‌الملل» حول سه محور: مصونیت دولتها، مصونیت سازمانهای بین‌المللی و مصونیت کارگزاران، در روزهای ۲۹ و ۳۰ آذر ماه، با همکاری خانه اندیشمندان علوم انسانی، کمیته بین‌المللی صلیب سرخ، دبیرخانه کمیته ملی حقوق بشر دوستانه جمعیت هلال احمر ایران برگزار نمود. محورهای اصلی این همایش به شرح زیر است:

۱. مصونیت دولتها

- مبارزه مصونیت دولتها
- مصونیت نمایندگان دولتها
- مصونیت کثرت مقامات عالی رتبه دولتها
- مصونیت دولتها در رویه قضایی بین‌المللی
- کنوانسیون ۲۰۰۴ ملل متحد راجع به مصونیت‌های صلاحیتی دولتها و اموالشان
- قوانین و آراء محاکم داخلی در زمینه مصونیت

۲. مصونیت سازمانهای بین‌المللی

- مبانی مصونیت سازمانهای بین‌المللی
- مصونیت در موافقتنامه‌های مقرر سازمانهای بین‌المللی
- مصونیت سازمانهای بین‌المللی و حق کارگزاران آنها در دادرسی منصفانه
- مصونیت اعضای نیروهای حافظ صلح
- مصونیت سازمانهای بین‌المللی در هنگام اداره سرزمین‌ها
- مصونیت سازمانهای بین‌المللی در آراء مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری
- مصونیت سازمانهای بین‌المللی در تعامل با مسؤولیت آنها
- مصونیت سازمان‌های بین‌المللی بشردوستانه

اعضای کمیته علمی همایش «مصونیت در حقوق بین‌الملل» عبارت بودند از:

۱. دکتر جمشید ممتاز (استاد دانشگاه تهران، رئیس انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد، عضو پیشین کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد و عضو انستیتو حقوق بین‌الملل)

۲. دکتر محمد رضا ضیایی بیگدلی (استاد دانشگاه علامه طباطبائی)

۳. دکتر ابراهیم بیگ زاده (دانشیار دانشگاه شهید بهشتی)

۴. دکتر فریده شایگان (استادیار پردیس بین‌المللی کیش دانشگاه تهران و دبیرکل انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد)

۵. دکتر سید قاسم زمانی (استادیار دانشگاه علامه طباطبائی)

۶. دکتر بهرام مستقیمی (استادیار دانشگاه تهران)

۷. دکتر ستار عزیزی (دانشیار دانشگاه بوعلی همدان)

۸. دکتر امیرحسین رنجبریان (استادیار دانشگاه تهران)

انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد لازم می‌داند از زحمات پراح سرکار خانم دکتر فریده شایگان، دبیر اجرایی همایش، قدردانی نماید. همچنین از اعضای کمیته علمی همایش و آقایان حسن کمالی نژاد و علیرضا رنجبر و خانم سارا میری که در تدارک و برگزاری همایش همکار نموده‌اند، سپاسگزاری می‌گردد. امید است کتاب حاضر که حاوی مجموعه مقالات این همایش است مورد توجه و استفاده دانش پژوهان قرار گیرد.

جمشید ممتاز

آبان ۱۳۹۲

چه گفتند داندگان خرد
که هر کس که بد کرد کیفر برد
حکیم ابوالقاسم فردوسی

سخن آغازین

مصونیت نه یک اصل حقوق بین‌الملل و نه استثنایی بر اصل صلاحیت سرزمینی در حقوق داخلی دولتهاست. به تعبیر دیگر، این بین‌المللی دادگستری در قضیه آلمان علیه ایتالیا، مصونیت یکی از «قواعد» حقوق بین‌الملل است که در رویه بین‌المللی دولتها ایجاد و پرورانده شده است. همچنین به نظر این دیوان، «مصونیت ریشه در اصل حاکمیت برابر دولتها در حقوق بین‌الملل دارد ... که یکی از اصول بنیادین نظم حقوقی بین‌المللی است». اشاره دیوان به «نظم حقوقی بین‌المللی»^۱، معناداری است و می‌تواند پرده از مبنا و کارکرد اصلی قاعده مصونیت در حقوق بین‌الملل معاصر بردارد. در واقع، با تحلیل محتوای این رای در کنار رای یک دهه پیش دیوان در قضیه کنگو علیه بلژیک می‌توان به این نتیجه رسید که در نظر دیوان مبناى اصلی مصونیت‌ها علاوه بر حاکمیت برابر دولتها، ضروریات حفظ روابط دوستانه بین‌المللی به منظور صیانت از صلح جهانی است. مصونیت، دیرینه پرتلاطمی را پشت سر گذاشته است. این قاعده ریشه در مصونیت حکام و سلاطین دارد که بعد از تشکیل واحد سیاسی «دولت - ملت» به دولت زرنسری یافته است. درحالیکه، مصونیت حکام مطلق بود وراث و ستفالیایی این حکام نه نیازی به تمامی مصونیت‌های حکام داشتند و نه ماهیت اعتباری آنها بهره‌مندی از تمام مصونیت‌های متعلق به شخص حقیقی را توجیه می‌کرد. درست به همین دلیل، مصونیت‌های شخصی^۲ حکام به دولتها تسری نیافت و در ید روسای دولتها باقی ماند.

1. "International legal order".

2. *ratione personae*.

همچنین با دخالت هر چه بیشتر دولتها در امور بازرگانی بین‌المللی بتدریج استناد دولتها به مصونیت در برابر تجار خصوصی ناعادلانه بنظر رسید و همین بی‌عدالتی زمینه تحدید مصونیت دولت به اعمال حاکمیتی را فراهم ساخت. در واقع، دکتترین مصونیت محدود در پاسخ به همین بی‌عدالتی مطرح و جهانی شد. این دکتترین با تفکیک اعمال دولت به اعمال حاکمیتی و تصدی^۱ مصونیت را به اعمال دسته نخست محدود کرده است.

با این حال، این تنها باری نبود که گفتمان عدالت با فشار به نظام حقوق بین‌الملل باعث تغییر قواعد آن شد. در دو دهه اخیر، عدالت یکبار دیگر پنجه خود را در پنجه قاعده مصونیت انداخت. اما این بار، عدالت نه با قید «عدالت بازرگانی» که در سایه گفتمان نیرومندی حقوق بشر و با نشان «عدالت بشری» پای به میان گذاشته و قاعده مصونیت را در گونه‌های مختلف آن - از مصونیت سران و مقامات دولت گرفته، تا مصونیت خود دولت و سازمانهای بین‌المللی - به چالش کشیده است.

در مقوله مصونیت سران دولتها و مقامات این چالش به سرعت به لغو مصونیت مقامات و سران دولت برای ارتکاب جنایات بین‌المللی منتهی شد. با این حال، دیوان با بررسی دقیق رویه دولتها و احراز حقوق بین‌المللی^۲ در مورد مصونیت سران برمسند قدرت، بین محاکم داخلی و دیوانهای بین‌المللی تفکیک قایل شده و مصونیت سران برمسند قدرت را به محاکم ملی محدود نمود. از دید نظری هر چند بین مصونیت به معنای فقدان مسئولیت نیست اما مطلق بوده و حتی برای اتهام ارتکاب جنایات بین‌المللی یا نقض‌های شدید قواعد آمره حقوق بین‌الملل عام نیز قابل استناد است.

توسعه بوجود آمده در حوزه حقوق بین‌الملل کیفری^۳، سرعاً، مطالبات مشابهی را در حقوق مصونیت پدید آورده است. در واقع، این سؤال قابل تاه مطرح است که اگر سران دولت - که گردانندگان اصلی دولت هستند - برای ارتکاب جنایات بین‌المللی مصونیت ندارند چرا باید خود دولت برای ارتکاب چنین جنایاتی مصونیت داشته باشد؟

بر اساس این رویکرد، چهار دولت با استدلالی مشابه اما رویه‌ای متفاوت مصونیت دولت را برای ارتکاب جنایات بین‌المللی کنار گذاشته‌اند. ابتدا دولت ایالات متحده آمریکا در سال ۱۹۹۶ مصونیت دولتهایی که حامی تروریسم می‌داند را برای ارتکاب چهار جنایت قتل

^۱ acts jure imperii and acts jure gestionis.

فراقضایی، شکنجه، خرابکاری در امنیت هوانوردی و گروگانگیری حداقل در برابر دعاوی اتباع آمریکایی لغو کرد. بعد از این دولت، دو دولت ایتالیا و یونان در رویه قضایی خویش به صراحت با استناد به فقدان مصونیت برای ارتکاب جنایات بین‌المللی و نقض قواعد آمره حقوق بین‌الملل، مصونیت دولت آلمان را نادیده گرفتند. اخیراً هم (۲۰۱۲) دولت کانادا با الگویی متفاوت از دولت آمریکا مصونیت دولت‌هایی که آنها را حامی تروریسم می‌داند برای ارتکاب جنایت تروریسم یا حمایت از آن لغو نموده است.

دیوان بین‌المللی دادگستری از رهگذر رسیدگی به اختلاف آلمان و ایتالیا فرصت یافت تا به طیفی از استدلال‌های طرح شده پاسخ گوید. نخست اینکه دیوان در هر دو قضیه کنگو علیه بلژیک و آلمان علیه ایتالیا، با عنایت بساختار حقوق بین‌الملل، از تسری بدون دلیل توسعه به وجود در در حقیق بین‌الملل کیفری به حوزه حقوق مصونیت به صراحت پرهیز کرد. دوم آنکه دیوان با بستن در رویه دولتها، نتوانست به جز آراء محاکم دولتهای طرف دعوا (ایتالیا و تا حدودی یونان) رویه‌ای به نفع نفی مصونیت دولتها برای ارتکاب جنایات بین‌المللی بیابد. دست آخر هم دیوان با تکرار رویه خود در قضیه کنگو علیه بلژیک هیچ تعارضی میان قواعد آمره ماهوی نقض شده به واسطه ارتکاب جنایات بین‌المللی با قاعده شکلی مصونیت دولت ندید. افزون بر این، در قضیه آلمان علیه ایتالیا، دیوان با الهام از رویه دیوان عالی اونتاریو کانادا در قضیه هوشنگ بوزدری علیه ایران، از واقعیت حقوقی بیان‌نشده‌ای پرده برداشت. به نظر دیوان اگر تعارضی وجود داشته باشد، نه بین قاعده مصونیت و قاعده ماهوی آمره نقض شده، که میان قاعده مصونیت و «قاعده تکلیف به جبران خسارت» از قربانیان نقض‌های قواعد آمره حقوق بین‌الملل عام است؛ «قاعده‌ای که به هیچ وجه به منزلت قاعده آمره حقوق بین‌الملل مزین نشده است. به نظر برخی، با نامان در یافته دیوان، این پرسش باقی می‌ماند که اگر با تفکیک محتوای قواعد آمره به قواعد احوالیه (رفتاری) و ثانویه (جبرانی)، امکان جبران خسارت از قربانی نقض قاعده آمره نادیده گرفته شود دیگر چه اثری برای شناسایی قواعد آمره در حوزه وقایع حقوقی مترتب خواهد بود؟

گفتمان عدالت در حوزه حقوق سازمانهای بین‌المللی به مطالبات دوگانه و بعضاً متضادی منجر شده است. از طرفی، فقدان دريچه دادرسی برای جبران خسارت از فعالیت‌های سازمانهای بین‌المللی به مطالبات مشابهی نظیر آنچه که در خصوص مصونیت دولت وجود داشت منجر شده است. در واقع این سؤال مطرح است که آیا سازمانهای بین‌المللی برای ارتکاب نقض‌های شدید حقوق بشر مصونیت دارند. دو قضیه بهرامی - سرامتی و مادران

قربانیان سربرنیکا در این راستا قابل ذکرند. اما از طرف دیگر، در مورد تضمین فعالیت‌های برخی از سازمانهای بین‌المللی بویژه سازمانهای غیردولتی با اشتغال بشردوستانه یا حقوق بشری گرایش جدی به سوی اعطای مصونیت‌های بین‌المللی وجود دارد.

همایش «مصونیت در حقوق بین‌الملل» که به اهتمام انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد از ۲۹ الی ۳۰ آذر سال ۱۳۹۱ برگزار شد، بستر مناسبی برای بحث پیرامون مسائل مطروحه بالا فراهم ساخت. از ۲۱ سخنرانی ارائه شده در همایش، ۱۵ مقاله از سخنرانان محترم برای چاپ در این مجموعه دریافت شد. افزون بر این ۶ مقاله نیز از سوی اعضای هیأت علمی همایش، برای چاپ پذیرفته شده است. همچنین، مقاله جناب آقای محمد فخار به عنوان مقاله برگزیده مسابقه دانشجویی و مقاله جناب آقای آرمین طلعت از میان همان مقالات، در این کتاب پذیرفته شده و چاپ می‌شود.

مقالات با توجه به محور «تحدید مصونیت دولت در حقوق بین‌الملل»، «بسی‌الغای مصونیت‌های و مقامات دولت» و در نهایت «چالش‌های مصونیت‌های سازمانهای بین‌المللی و برگزاری آنها» مقوله‌بندی شده‌اند که امید است سودمند افتد. چاپ این کتاب محصول تلاش گروهی از همکاران انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد است که به این وسیله از تمامی ایستاد، مدیر و تشکر می‌شود. در این میان، علاوه بر رئیس محترم انجمن، استاد عزیز سرکار خانم دکتر سرین مصفا که نقش بی‌همتایی در پیشبرد برنامه‌ها و فعالیت‌های انجمن ایفا می‌کنند، جناب آقای دکتر امیرحسین رنجبریان در مطالعه و تمهید این مجموعه مساعدت نموده‌اند که به این وسیله از ایشان نیز تشکر می‌شود. همچنین جناب آقای علیرضا رنجبر ویرایش ادبی کتاب را متبلبل شده‌اند که از زحمات ایشان نیز قدردانی می‌شود.

از دفتر نمایندگی کمیته بین‌المللی صلیب سرخ در تهران بویژه جناب آقای دکتر پوریا عسکری - مشاور حقوقی دفتر - و سرکار خانم تیوا کامران - مسئول انتشارات دفتر - و همچنین از مسئولین گرامی انتشارات گنج دانش که با مساعدت خود موجبات چاپ مجموعه را فراهم کردند نیز تشکر می‌نمایم.